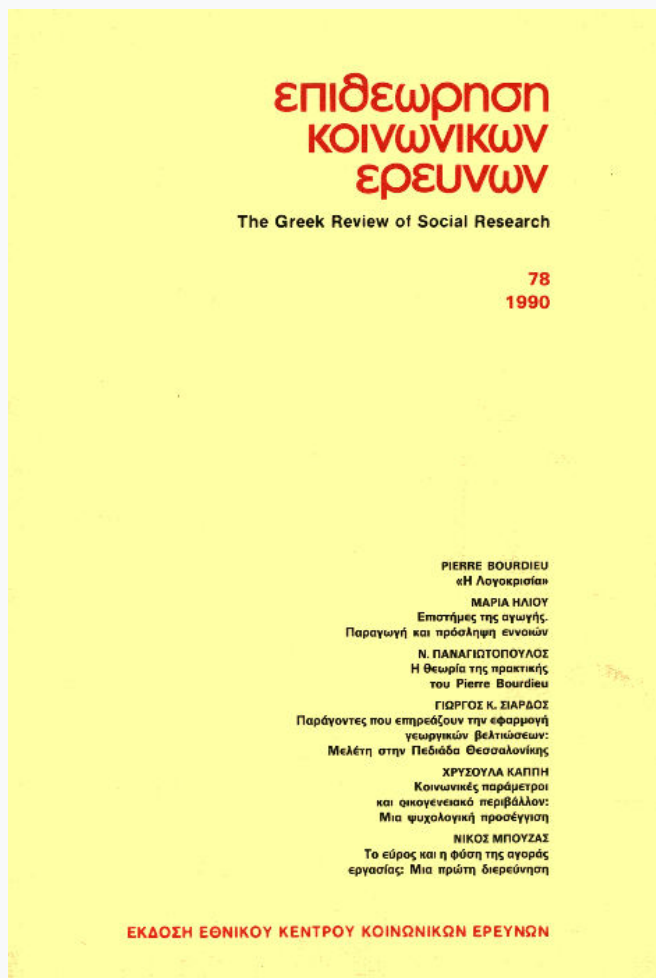

The Greek Review of Social Research

Vol 78 (1990)

78

Κοινωνικές παράμετροι και οικογενειακό περιβάλλον: μια ψυχολογική προσέγγιση

Χρυσούλα Καππή

doi: [10.12681/grsr.888](https://doi.org/10.12681/grsr.888)

Copyright © 1990, Χρυσούλα Καππή

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Καππή Χ. (1990). Κοινωνικές παράμετροι και οικογενειακό περιβάλλον: μια ψυχολογική προσέγγιση. *The Greek Review of Social Research*, 78, 91–110. <https://doi.org/10.12681/grsr.888>

Χρυσούλα Καππή

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ:
Μια ψυχολογική προσέγγιση**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης είναι εκτενείς και πολυάριθμες οι μελέτες που καταλήγουν στη σχέση του κοινωνικού περιβάλλοντος με τις εκπαιδευτικές μεταβλητές. Ειδικότερα όσον αφορά τη σχολική επίδοση, συνήθως τα αποτελέσματα των ερευνών δείχνουν μια άμεση σχέση μεταξύ του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της οικογένειας και του ύψους της σχολικής επίδοσης. Ο Kagan (1970) αναφέρει ότι στις ΗΠΑ δεν υπάρχει καμία αμφιβολία για την άμεση σχέση μεταξύ της χαμηλής επίδοσης και της χαμηλής κοινωνικής τάξης των παιδιών. Επίσης ο Bernstein (1977), η θεωρία του οποίου στηρίζεται στο χώρο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης, αναφέρεται στο ρόλο της διαφοροποίησης της σχολικής επίδοσης από την κοινωνικοοικονομική προέλευση των μαθητών. Οι βασικές αρχές αυτής της θεωρίας είναι: (α) τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν κάθε κοινωνική τάξη¹ καθορίζουν τη δομή της επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων μέσα στην οικογένεια, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται «κοινωνικοί κώδικες» ρητοί και σιωπηροί, οι οποίοι μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. (β) Αυτοί οι κώδικες θεσμοποιούνται μέσα από την εκπαίδευση. (γ) Οι θεσμοποιημένοι κώδικες που κυριαρχούν στο εκπαιδευτικό σύστημα μιας κοινωνίας, είναι αυτοί της άρχουσας κοινωνικής τάξης (για τον Bernstein, η νεοανερχόμενη μεσαία τάξη). (δ) Οι διαφοροποιήσεις στην εκπαιδευτική απόδοση των παιδιών εξαρτώνται από την ταυτοση-

Η κ. Χρυσούλα Καππή είναι ερευνήτρια στο ΕΚΚΕ.

1. Ο όρος «κοινωνική τάξη» θα χρησιμοποιείται στη μελέτη αυτή ως έχει, όταν αναφερόμαστε σε κάποιον συγγραφέα που χρησιμοποιεί τον όρο. Όταν δεν αναφερόμαστε σε μια επώνυμη θεωρητική τοποθέτηση, ο όρος αυτός δεν θα χρησιμοποιείται.

μία μεταξύ του κοινωνικού κώδικα που φέρουν από την οικογένεια και του θεσμολογημένου κώδικα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η θεωρία του Bernstein χαρακτηρίζεται αξιολογική, έχει δε επιβεβαιωθεί από ερευνητικά συμπεράσματα (Lee Engle 1975, Hall και Turner 1974) και επικράτησε κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία, μια εποχή που η ευαισθησία για τις κοινωνικές διαστάσεις της συμπεριφοράς στον εκπαιδευτικό χώρο άρχισε να αυξάνεται. Παρ' όλα αυτά, δεν καλύπτει το ευρύτερο φάσμα των διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στην οικογένεια. Ένα τέτοιο κενό θα μπορούσε ίσως να καλυφθεί από θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες στο χώρο της ψυχολογίας, αλλά συνήθως τα θέματα που έχουν σχέση με την εκπαίδευση στο χώρο αυτό περιορίζονται μέχρι πρόσφατα στη μελέτη των νοητικών ικανοτήτων των παιδιών, των αντιλήψεων για την εκπαιδευτική τους εμπειρία και τη δημιουργία κινήτρων για τη βελτίωση της επίδοσης.

Την τελευταία δεκαετία η έρευνα εμπλουτίστηκε με θεωρητικά μοντέλα που δίνουν πρωταρχική σημασία σε πιο «ευαίσθητες» μετρήσεις της επιρροής του οικογενειακού περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα οι Walberg και Marjoribanks (1976), εξετάζοντας διάφορα θεωρητικά μοντέλα κατέληξαν ότι οι αναλυτικότερες μετρήσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι ικανές να απεργολογήσουν πλήρως τον κοινωνικοοικονομικό παράγοντα που εμφανίζεται να έχει μεγάλη επίδραση στη σχολική συμπεριφορά με τις κλασικές μεθόδους μέτρησης.

Αυτό το συμπέρασμα φαίνεται λίγο «παράτολμο» σε κάποιον που έχει έντονη κοινωνιολογική θεώρηση των εκπαιδευτικών φαινομένων, αποτελεί όμως και πρόκληση για έρευνα, γιατί οδηγεί στη σκέψη ότι όλος ο προβληματισμός γύρω από το ρόλο των κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών στην εκπαίδευση μετατοπίζεται στο μικρόκοσμο της οικογένειας. Κατά βάση βέβαια δεν πρόκειται για μια θεώρηση αντίθετη από την κοινωνιολογική. Αντίθετα, έρχεται να τη συμπληρώσει δίνοντας έμφαση σε έναν τομέα μελέτης που έχει ατονήσει στην εκπαιδευτική έρευνα: το ρόλο των διαπροσωπικών σχέσεων στην ανάπτυξη και συμπεριφορά του παιδιού.

Η θεώρηση αυτή είναι παρόμοια με την πρόταση του Kagan (1970) σχετικά με την ανάπτυξη ενός ευρύτερου ορισμού των κοινωνικών τάξεων στην εκπαιδευτική έρευνα. Ο κοινωνικοοικονομικός ορισμός στηρίζεται σε τρεις συσχετιζόμενες μεταβλητές: Εκπαίδευση, Εισόδημα και Επάγγελμα. Σύμφωνα με τον Kagan, από ψυχολογική άποψη ένα βασικό χαρακτηριστικό της έννοιας «κοινωνική τάξη» είναι η αίσθηση της εκμετάλλευσης από μια άλλη τάξη σε συνδυασμό με την αίσθηση της ματαιότητας στην προσπάθεια αλλαγής των συνθηκών ζωής του ατόμου.² Για τον Kagan αυτά τα χαρακτηριστι-

2. Kagan J. (1970), σ. 6-7.

κά πρέπει να περιλαμβάνονται σε κάθε συζήτηση κοινωνικών τάξεων. Είναι φανερό βέβαια ότι μια τέτοια πρόταση δεν μπορεί να υιοθετηθεί αν δεν λυθούν βασικά εμπειρικά προβλήματα. Πολύ περισσότερο, ένας ορισμός δεν μπορεί να περιλαμβάνει χαρακτηριστικά που έχουν προβλήματα μέτρησης. Παρ' όλα αυτά, η πρότασή του είναι αξιόλογη στο βαθμό που δίνει έμφαση στον βασικό προβληματισμό της συνεργασίας των κοινωνικοοικονομικών και διαπροσωπικών παραγόντων. Ένα δείγμα αυτής της συνεργασίας δίνεται στην πρόσφατη αναφορά του Βρετανικού Ψυχολογικού Συλλόγου (1986), για τη σχολική επίδοση, όπου υπάρχει διαχωρισμός του οικογενειακού περιβάλλοντος σε υλικές συνθήκες, κοινωνική θέση και «οικογενειακό κλίμα». Ο όρος οικογενειακό κλίμα περιλαμβάνει στην αναφορά αυτή φιλοδοξίες των γονιών, αντιλήψεις για την εκπαίδευση και υποστήριξη και ενθάρρυνση των παιδιών στη διάρκεια της σχολικής τους εμπειρίας. Ο διαχωρισμός στον οποίο αναφέρονται βέβαια, θα πρέπει να είναι καθαρά λειτουργικός γιατί στην ουσία οι παράγοντες που συνθέτουν το οικογενειακό κλίμα, όπως περιγράφηκε, δεν είναι ανεξάρτητοι από τους παράγοντες που συνθέτουν την κοινωνική θέση (Halsey A.H., 1975). Αντίθετα, στην πράξη η εισαγωγή των οικογενειακών χαρακτηριστικών προϋποθέτει ότι το κοινωνικοοικονομικό κλίμα μελετάται συγχρόνως.

Μια προσπάθεια σε αυτή την κατεύθυνση έγινε από τους Song και Hat-tie (1984), οι οποίοι ανέπτυξαν ένα μοντέλο για τη σχολική επίδοση, την αυτοεκτίμηση και το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών. Το ενδιαφέρον σ' αυτό το μοντέλο είναι ότι ο όρος «οικογενειακό περιβάλλον» περιλαμβάνει τρία επίπεδα: δομή της οικογένειας, κοινωνική θέση, ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Καθένα από αυτά τα επίπεδα περιλαμβάνει μεταβλητές που έχουν άμεση σχέση με την εκπαιδευτική συμπεριφορά, και είναι ένα καλό παράδειγμα του πώς το οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να αποτελέσει μετρήσιμο παράγοντα στην εξήγηση της παιδικής συμπεριφοράς. Εξίσου σημαντικά ήταν και τα αποτελέσματα της εμπειρικής εφαρμογής του μοντέλου: οι ενδεικτικές μεταβλητές της κοινωνικής θέσης είχαν έμμεσα αποτελέσματα στις μετρήσεις των παιδιών (αυτοεκτίμηση κυρίως και επίδοση), μέσω των οικογενειακών ψυχολογικών χαρακτηριστικών.

Μια παρόμοια μελέτη παρουσιάζουν και οι Amato και Ochiltree (1986), στηριγμένοι σε ένα θεωρητικό μοντέλο, σύμφωνα με το οποίο διάφορες μορφές παιδικής συμπεριφοράς δείχνουν να επηρεάζονται από δύο τύπους οικογενειακών συνθηκών: (α) κοινωνική δομή της οικογένειας, π.χ. εισόδημα, επάγγελμα, (β) διεργασίες μεταξύ των μελών της οικογένειας, όπως για παράδειγμα, φιλοδοξίες, προσδοκίες, συγκρούσεις, κλπ. Και σ' αυτή την περίπτωση η επίδοση των παιδιών στο σχολείο και η αίσθηση αυτοεκτίμής τους ήταν συνδεδεμένη και με τους δύο τύπους μεταβλητών. Υπήρχε όμως μια ση-

μαντική διαφοροποίηση που αφορούσε την ηλικία των παιδιών. Οι οικογενειακές διεργασίες επηρέαζαν άμεσα τα μικρότερα παιδιά, ενώ οι έφηβοι επηρεάζονταν περισσότερο από την κοινωνική δομή της οικογένειας. Οι συγγραφείς δεν επεκτάθηκαν σε αναλυτική εξήγηση του φαινομένου, αν και θα παρουσίαζε ενδιαφέρον να μελετηθεί αναλυτικότερα ο ρόλος της ηλικίας σ' αυτή την περίπτωση.

Εξετάζοντας τις διάφορες θεωρητικές τοποθετήσεις που αναφέρονται στην επιρροή του οικογενειακού κλίματος στη [σχολική] συμπεριφορά των παιδιών, παρατηρούμε ότι κάθε ερμηνευτικό μοντέλο στηρίζεται σε μια διαφορετική τυπολογία για να ερμηνεύσει τη διαδικασία της γονικής επιρροής. Τα χαρακτηριστικά της οικογένειας που περιλαμβάνονται σε τέτοιου είδους τυπολογίες εξαρτώνται συνήθως από τη γενικότερη θεωρητική τοποθέτηση του ερευνητή. Το αποτέλεσμα είναι να καταλήγουμε σε μελέτες οι οποίες περιλαμβάνουν ποιοτικά χαρακτηριστικά της οικογένειας τα οποία επιλέγονται κάπως αυθαίρετα, ενώ αντίθετα ο τρόπος μελέτης των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών είναι σταθερός στην κοινωνιολογική έρευνα. Εντούτοις, οι εμπειρικές αδυναμίες στη μέτρηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του οικογενειακού κλίματος δεν αναιρούν το γεγονός ότι έχουν εμφανή επιρροή. Η παρουσίαση τόσο θεωρητικών όσο και εμπειρικών εργασιών στο θέμα θα ήταν εκτενέστερη αν σκοπός αυτής της συζήτησης ήταν να διερευνήσει την έντονη σημασία των ενδοοικογενειακών παραγόντων στην εξέλιξη του παιδιού. Ο σκοπός όμως είναι να τεθεί προβληματισμός για τη μεθόδευση ερευνητικών μέσων που θα είναι ικανά να αποσαφηνίσουν τη λειτουργία των παραγόντων αυτών στη διαδικασία των σχέσεων στην οικογένεια, και το βαθμό συμμετοχής τους στην τελική συμπεριφορά του παιδιού.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η θεωρητική βάση, πάνω στην οποία στηρίζεται η μελέτη, είναι αυτή του Bernstein. Υποθέτουμε δηλαδή ότι σε μια κοινωνική ομάδα που προσδιορίζεται από παρόμοια κοινωνικά χαρακτηριστικά, υπάρχουν ορισμένα κοινά ψυχολογικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τους τρόπους συναλλαγής ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας. Η παρούσα μελέτη αποτελεί το πρώτο μέρος ενός ερευνητικού προγράμματος που πρόκειται να εκπονηθεί στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής, και αφορά τη μελέτη των διαπροσωπικών συναλλαγών μεταξύ μαθητών του δημοτικού και των δασκάλων τους. Αυτή η προκαταρκτική μελέτη έχει σκοπό να διερευνήσει τις μεθόδους προσδιορι-

σμού των χαρακτηριστικών του οικογενειακού περιβάλλοντος των μαθητών. Η προσπάθεια αυτή έχει τους εξής στόχους: (α) Κρίθηκε σκόπιμο, βάσει της βιβλιογραφίας, να αναπτυχθεί ένα κοινό ερευνητικό όργανο που θα διερευνά κοινωνικές και ψυχολογικές μεταβλητές για τον προσδιορισμό του οικογενειακού κλίματος, αντί να περιληφθούν μόνο κοινωνικές παράμετροι της οικογένειας των παιδιών. (β) Μια «ποιοτική» προσέγγιση του οικογενειακού περιβάλλοντος αποτελεί αποτελεσματικότερο δείκτη επιρροής για παιδιά μέχρι 12 ετών που θα αποτελέσουν το δείγμα, όπως δείχθηκε και από άλλους ερευνητές (π.χ. Amato και Ochiltree, 1986).

Η δημοσίευση αυτή αφορά τα αποτελέσματα προέρευνας στην οποία μελετήθηκαν βασικές κοινωνικές μεταβλητές και οι σχέσεις τους με μεταβλητές που εκφράζουν αντιλήψεις των γονέων για την εργασία τους, την εκπαίδευσή τους, και για το μέλλον των παιδιών τους. Σε αυτό το στάδιο δεν περιελήφθησαν μεταβλητές σχετικές με τις διαπροσωπικές σχέσεις στην οικογένεια, γιατί η συλλογή των στοιχείων απαιτεί διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση από αυτή που εφαρμόστηκε. Στόχος είναι, όχι τόσο να επιβεβαιωθούν τα αποτελέσματα άλλων μελετών, αλλά να εντοπιστούν οι σχέσεις των κοινωνικών μεταβλητών με ορισμένες αντιλήψεις και ιδέες που αφορούν αυτές τις μεταβλητές. Αυτό που κυρίως μας ενδιαφέρει σε αυτό το στάδιο είναι το μέτρο της ταύτισης των γονέων με την κοινωνικοοικονομική τους θέση.

Τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν από ερωτηματολόγια που δόθηκαν σε γονείς μαθητών από τέσσερα δημοτικά σχολεία της Περιοχής της Πρωτεύουσας.³ Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν μέσω των παιδιών και συγκεντρώθηκαν από τις δασκάλες-δασκάλους. 162 οικογένειες έλαβαν μέρος (324 μητέρες και πατέρες). Το ποσοστό επιστροφής των ερωτηματολογίων ήταν 57,4% – χαμηλωμένο κυρίως από τη χαμηλή ανταποκρισιμότητα των πατέρων. Το τελικό δείγμα διαμορφώθηκε ως εξής: συμπληρώθηκαν 186 ερωτηματολόγια από τα οποία τα 100 (53,8%) ήταν από μητέρες και τα 86 (46,2%) από πατέρες. Η ηλικία των ερωτωμένων ήταν μεταξύ 27 και 68 χρόνων, και οι περισσότεροι βρίσκονταν στην κατηγορία 32-41 χρόνια (57,5%). Άλλα ποσοστά σχετικά με τα χαρακτηριστικά του δείγματος εμφανίζονται στον Πίνακα 1.

3. Τα σχολεία που συνεργάστηκαν ήταν: το 6ο Δημοτικό Σχολείο Αγ. Παρασκευής, το 4ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Ιωνίας, το 4ο Δημοτικό Σχολείο Καλλιθέας και το 1ο Δημοτικό Σχολείο Κηφισιάς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Χαρακτηριστικά του δείγματος σε ποσοστά

Τάξη παιδιού		Απαντήσεις γονέων	
Τρίτη	Έκτη	Δύο γονείς	Ένας εκ των δύο
42,2* (78)	57,8* (107)	92,5 (172)	7,5 (14)

* Έχουν αφαιρεθεί τα κενά.

ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ

α) Κοινωνικές μεταβλητές

Οι ερωτώμενοι απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσής τους, επάγγελμα, εισόδημα, τόπο γέννησης και διάρκεια διαμονής στην Αθήνα. Τα στοιχεία αυτά συγκεντρώθηκαν ως ενδεικτικά της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και δημογραφικών παραγόντων, όπως γίνεται στις περισσότερες μελέτες. Η κατηγοριοποίηση του επιπέδου της εκπαίδευσης και των επαγγελματιών ακολούθησε αυτή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

β) Ψυχολογικές μεταβλητές⁴

Η διαμόρφωση των ερωτήσεων από τις οποίες δημιουργήθηκαν οι ψυχολογικές μεταβλητές, που αφορούν την κοινωνική θέση, επηρεάστηκε κυρίως από τη συζήτηση του Kagan (1970) περί συνειδήσεως και ταύτισης με την κοινωνική θέση. Συγκεκριμένα, διαμορφώθηκαν έξι πεδία ερωτήσεων που αφορούσαν τα εξής πεδία μεταβλητών: 1) την αίσθηση των γονέων για το βαθμό επάρκειας των μέσων που διαθέτουν στο/στα παιδιά τους για το μέλλον (MEANS). 2) Αντίληψεις που αφορούν το ρόλο της κοινωνίας σε σχέση με την οικογένεια στην ανάπτυξη των παιδιών (SOCIAL). 3) Αντίληψη για την παρούσα εργασία των γονέων (EXPLOIT). 4) Μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια (AIMS). 5) Αντίληψη της ικανότητας να βελτιωθούν στην εργασία τους

4. Ο όρος χρησιμοποιείται με σκοπό το διαχωρισμό από τις κοινωνικές μεταβλητές, αναγνωρίζοντας ότι μια ανάλυση που θα ανταποκρινόταν στον όρο είναι ευρύτερη και πολυπλοκότερη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Περιγραφή και κατανομές των μεταβλητών

Μεταβλητές		Τμές	Κατανομή
Όνομα	Περιγραφή τιμών		
Αρ. παιδιών [CHILD]	Ένα παιδί	1	8,2
	Δύο παιδιά	2	77,2
	Τρία + παιδιά	3	14,7
Χρόνια εκπαίδευσης [YRSCHOOL]	Μέχρι 6 χρόνια	1	20,9
	Μέχρι 12 χρόνια	2	50
	Μέχρι 15 χρόνια	3	14,8
	16 + χρόνια	4	14,3
Επίπεδο εκπαίδευσης [LEDOC]	Δημοτικό	1	22
	Γυμνάσιο-Λύκειο	2	30,2
	Τεχνική εκπαίδευση	3	17
	Ανώτερη	4	17,6
	Ανώτατη	5	13,2
Εργασιακή κατάσταση [JOB]	Εργαζόμενος/η	1	69,4
	Μη εργαζόμενος/η	2	30,6
Επαγγελματική κατηγορία (OCCUP)	Επιστημονικά & Ελευθέρια	1	23,4
	Υπάλληλοι γραφείου	2	15,6
	Έμποροι & πωλητές	3	22,7
	Παροχή υπηρεσιών	4	11,7
	Αγρότες	5	8
	Εργάτες	6	25,8
Εργασιακή κατάσταση μητέρας προ του γάμου [JOBFEM]	Εργαζόμενη	1	64,6
	Μη εργαζόμενη	2	35,4
Επαγγελματική κατηγορία μητέρας προ του γάμου [OCCFEM]	Επιστημονικά & ελευθέρια	1	17,2
	Υπάλληλοι γραφείου	2	46,9
	Έμποροι & πωλητές	3	9,4
	Παροχή υπηρεσιών	4	12,5
	Εργάτες	5	14,1
Επαγγελματική κατηγορία πατρικής οικογένειας του πατέρα [OCCFAT]	Επιστημονικά & ελευθέρια	1	8,9
	Υπάλληλοι γραφείου	2	16,7
	Έμποροι & πωλητές	3	18,9
	Παροχή υπηρεσιών	4	10,6
	Αγρότες	5	21,1
	Εργάτες	6	23,9
Τωρινό εισόδημα [INCOME]	Χαμηλό	1	9,9
	Μέσο	2	42,2
	Υψηλό	3	47,8
Τόπος προέλευσης [ORIGIN]	Αστικός	1	51,1
	Ημιαστικός	2	5,4
	Αγροτικός	3	36,4
	Χώρα εξωτερικού	4	7,1

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 (συνέχεια)

Περιγραφή και κατανομές των μεταβλητών

Μεταβλητές		Τιμές	Κατανομή
Όνομα	Περιγραφή τιμών		
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα [ATHENS]	Μέχρι 10 χρόνια	1	7,1
	Μέχρι 20 χρόνια	2	28,6
	Μέχρι 30 χρόνια	3	23,6
	Μέχρι 40 χρόνια	4	25,8
	41 χρόνια και πάνω	5	14,8
Γνώμη για την επάρκεια των αγαθών που διαθέτει η οικογένεια στο/στα παιδί/παιδιά [MEANS]	Ναι – Χωρίς άλλη εξήγηση	1	15,6
	Ναι – Φροντίζω για το μέλλον	2	35,2
	Ναι – Γιατί έχω χρήματα	3	13,4
	Ναι – Γιατί προσφέρω εκπαιδ.	4	19,6
	Ναι – Το μεγάλωνω σωστά	5	10,6
	Όχι – Δεν δίνω επαρκή μέσα	6	5,6
Γνώμη για την επιρροή της κοινωνίας έναντι της οικογένειας στην κοινωνικοποίηση του παιδιού [SOCIAL]	Εντονότερη επιρροή κοινων.	1	24,1
	Εντονότερη επιρροή οικογεν.	2	29
	Κοινων. επιρρ. μόνο επαγγελ.	3	17,9
	Επιρροή από τα δύο εξίσου	4	17,3
	Εξαρτάται – Άλλες απαντήσεις	5	11,7
Γνώμη γονέων για το επάγγελμά τους. [EXPLOIT]	Καλύπτει προσδοκίες μου	1	57,9
	Δεν καλύπτει προσδοκίες μου	2	22,2
	Επιθυμούσα άλλο επάγγελμα	3	14,3
	Διάφορες απαντήσεις	4	5,6
Προσδοκίες για το είδος επαγγέλματος του παιδιού (Κανοποίηση από την εργασία) [SATIS]	Να μην επιλέξει επάγγελμά μου	1	4,8
	Να επιλέξει επάγγελμά μου	2	11,7
	Ναι, είμαι ικανοποιημένος/η	3	26,2
	Όχι ικανοποιημένος/η	4	33,8
	Είναι επιλογή του παιδιού	5	23,4
Μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια [AIMS]	Ναι – Πρόσδος απαραίτητη	1	40,1
	Όχι	2	16,1
	Εξαρτάται – Δεν ξέρω	3	2,9
	Όχι – Τέλος καριέρας μου	4	6,6
	Όχι – Κακές επαγγ. προοπτικές	5	16,1
	Κανοποιημένος με θέση μου	6	9,5
	Άλλες απαντήσεις	7	8,8
Γνώμη των γονέων για την ικανότητά τους να προοδεύσουν στην παρούσα εργασία τους [ABILITY]	Ναι – Έχω την ικανότητα	1	14
	Όχι	2	12,4
	Ναι – Το επιτρέπει η θέση μου	3	27,1
	Κανός αλλά όχι ευκαιρίες	4	11,6
	Όχι επαγγ. & προσωπ. δυνατότ.	5	11,6
	Κανός αλλά όχι ενδιαφέρον	6	23,3

(ABILITY). 6) Στόχοι για την επαγγελματική αποκατάσταση των παιδιών τους (SATIS).⁵

Οι ερωτήσεις που αφορούσαν τις ψυχολογικές μεταβλητές ήταν ανοικτού τύπου, επειδή στη φάση αυτή επιδιώκεται ο προσδιορισμός της «σφαίρας των ιδεών» (attitudinal pool) των γονέων και η καταγραφή των αντιλήψεων εκείνων που θα οδηγήσουν στη δημιουργία αναλυτικής κλίμακας (Oppenheim, 1979).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο Πίνακας 2 περιλαμβάνει τις κατανομές ενός μέρους των μεταβλητών του ερωτηματολογίου. Ένα πρώτο βήμα στην ανάλυση των στοιχείων ήταν η αναζήτηση συσχετίσεων μεταξύ των κοινωνικών και ψυχολογικών μεταβλητών. Σ' αυτές τις συσχετίσεις τις ανεξάρτητες μεταβλητές αποτελούν οι κοινωνικές. Τα αποτελέσματα από μια σειρά διασταυρώσεων, συνοπτικά έδειξαν τα εξής: α) Οι μελλοντικοί επαγγελματικοί στόχοι των γονέων έχουν σημαντική στατιστικά σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης και το είδος επαγγέλματος (Πίνακες 3 και 4 αντίστοιχα). β) Οι αντιλήψεις για την επάρκεια των αγαθών που προσφέρουν στα παιδιά τους έχει στατιστικά σημαντική σχέση με το εισόδημα και τον τόπο προέλευσης των γονέων (Πίνακες 5 και 6 αντίστοιχα). γ) Οι αντιλήψεις για την εργασία είχαν στατιστικά σημαντική σχέση με τον τόπο προέλευσης και τη διάρκεια διαμονής στην Αθήνα (Πίνακες 7 και 8 αντίστοιχα).

Από τις διασταυρώσεις αυτές παρατηρούμε ότι οι κοινωνικές μεταβλητές που παρουσιάζουν σημαντικές συσχετίσεις με τις ψυχολογικές είναι αυτές που χρησιμοποιούνται σαν περισσότερο ενδεικτικές του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και σε άλλες μελέτες. Επίσης διαφαίνεται και η ύπαρξη μιας σειράς μεταβλητών οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν γενικότερο δημογραφικό παράγοντα. Ήδη λοιπόν από την προκαταρκτική αυτή ανάλυση διακρίνεται μια επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στις αντιλήψεις που αφορούν τα έξι πεδία ψυχολογικών μεταβλητών που μελετώνται.

5. Ουσιαστικά, η μεταβλητή αυτή αφορούσε μια έμμεση αξιολόγηση από μέρους των γονέων της παρούσας εργασίας τους, γιατί απαντούσαν στην ερώτηση εάν θα ήθελαν το παιδί να διαλέξει το επάγγελμά τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Επίπεδο εκπαίδευσης κατά μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια

Οριζόντια % Κάθετα %	Μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια [AIMS]						
	Ναι	Όχι	Εξαρτάται-Δεν ξέρω	Τέλος καριέρας	Έλλειψη προοπτικών	Ικανοποιημένος με παρούσα θέση	Άλλες απαντήσεις
Δημοτικό	27,30 11,10	31,80 31,80			18,20 18,20	13,60 23,10	9,10 16,70
Γυμνάσιο-Λύκειο	29,70 20,40	18,90 31,80	8,10 75	13,50 62,50	8,10 13,60	8,10 23,10	13,50 41,70
Τεχνική εκπαίδευση	39,30 20,40	10,70 13,60			35,70 45,50	7,10 15,40	7,10 16,70
Ανώτερη	48,10 24,10	18,50 22,70	3,70 25	7,40 25	3,70 4,50	7,40 23,10	3,70 16,70
Ανώτατη	61,90 24,10			4,80 12,50	19 18,20	9,50 15,40	4,80 8,30
Σύνολο περιπτώσεων	54	22	4	8	22	13	12

 $\chi^2 = 37,38$, $p = .04$, Cramer's $V = .26$

135

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Επαγγελματική κατηγορία κατά μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια

Οριζόντια % Κάθετα %	Μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια [AIMS]						
	Ναι	Όχι	Εξαρτάται-Δεν ξέρω	Τέλος καριέρας	Έλλειψη προοπτικών	Ικανοποιημένος με παρούσα θέση	Άλλες απαντήσεις
Επιστήμ. & ελευθέρια	57,10 36,40	7,10 16,70		7,10 25	17,90 26,30	7,10 25	3,60 11,10
Υπάλληλοι γραφείου	28,60 9,10	28,60 33,30	14,30 50	7,10 12,50	7,10 5,30	7,10 12,50	7,10 11,10
Έμποροι & πωλητές	54,20 29,50	8,30 16,70	4,20 25	20,80 62,50	4,20 5,30	8,30 25	
Παροχή υπηρεσιών	20 6,80	20 25			26,70 21,10	13,30 25	20 33,30
Εργάτες	34,80 18,20	4,30 28,30	4,30 25		34,80 42,10	4,30 12,50	17,40 44,40
Σύνολο περιπτώσεων	44	12	4	8	19	12	15

 $\chi^2 = 40,85$, $p = .01$, Cramer's $V = .31$

114

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Οικογενειακό εισόδημα κατά γνώμη για την επάρκεια των προσφερόμενων αγαθών

Οριζόντια % Κάθετα %	Γνώμη για την επάρκεια των προσφερόμενων αγαθών [MEANS]					
	Ναι, επαρκούν	Φροντίζω όσο μπορώ για το μέλλον	Ναι, γιατί έχω λεφτά	Προσφέρω εκπαίδευση	Το/Τα μεγαλώνω σωστά	Όχι επαρ- κή μέσα
Χαμηλό		35,70 9,30	7,10 5	50 21,90		7,10 12,50
Μέσο	18,20 50	37,90 46,30	7,60 25	18,20 37,50	9,10 33,30	9,10 75
Υψηλό	15,80 50	31,60 44,40	18,40 70	17,10 40,60	15,80 66,70	1,30 12,50
Σύνολο περιπ.	24	54	20	32	18	8

156

$$X^2 = 20,51, p = .02, \text{Cramer's } V = .26$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Τόπος προέλευσης κατά γνώμη για την επάρκεια των προσφερόμενων αγαθών

Οριζόντια % Κάθετα %	Γνώμη για την επάρκεια των προσφερόμενων αγαθών [MEANS]					
	Ναι, επαρκούν	Φροντίζω όσο μπορώ για το μέλλον	Ναι, γιατί έχω λεφτά	Προσφέρω εκπαίδευση	Το/Τα μεγαλώνω σωστά	Όχι επαρ- κή μέσα
Τόπος προέ- λευσης						
Αστικός	17,60 59,30	39,60 57,10	9,90 37,50	16,50 42,90	9,90 47,40	6,60 66,70
Ημιαστικός		30 4,80		30 8,60	40 21,10	
Αγροτικός	15,60 37	29,70 30,20	21,90 58,30	23,40 42,90	7,80 26,30	1,60 11,10
Χώρα εξωτερ.	8,30 3,70	41,70 7,90	8,30 4,20	16,70 5,70	8,30 5,30	16,70 22,20
Σύνολο περιπ.	27	63	24	35	19	9

178

$$X^2 = 25,01, p = .04, \text{Cramer's } V = .22$$

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Τόπος προέλευσης κατά γνώμη για το επάγγελμα

Οριζόντια % Κάθετα %	Γνώμη για το επάγγελμα			
	Ναι, καλύπτει προσδοκίες	Δεν καλύπτει προσδοκίες	Επιθυμούσα άλλο επάγγ.	Άλλες απαντήσεις
Αστικός	53,80 48,60	26,20 60,70	16,90 61,10	3,10 28,60
Ημιαστικός	71,40 6,90			28,60 28,60
Αγροτικός	59,10 1	22,70 35,70	15,90 38,90	2,30 14,30
Χώρα εξωτερ.	66,70 8,30	11,10 3,60		22,20 28,60
Σύνολο περιπ.	72	28	18	7

125

$\chi^2 = 18,33$, $p = .03$, Cramer's $V = .22$

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα κατά γνώμη για το επάγγελμα

Οριζόντια % Κάθετα %	Γνώμη για το επάγγελμα			
	Ναι, καλύπτει προσδοκίες	Δεν καλύπτει προσδοκίες	Επιθυμούσα άλλο επάγγ.	Άλλες απαντήσεις
Μέχρι 10 χρόνια	100 8,50			
Μέχρι 20 χρόνια	39,40 18,30	24,20 28,60	21,20 38,90	15,20 71,40
Μέχρι 30 χρόνια	62,10 25,40	31 32,10	3,40 5,60	3,40 14,30
Μέχρι 40 χρόνια	60,50 32,40	13,20 17,90	26,30 55,60	
41 χρόνια και πάνω	61,10 15,50	33,30 21,40		5,60 14,30
Σύνολο περιπ.	65	28	18	7

118

$\chi^2 = 27,33$, $p = .00$, Cramer's $V = .27$

Για να ερευνηθούν διεξοδικότερα αυτές οι σχέσεις προχωρήσαμε στον υπολογισμό μιας μήτρας συσχετισμού όλων των μεταβλητών. Αυτό που ιδιαίτερα ενδιέφερε ήταν ο βαθμός της συσχέτισης μεταξύ των ψυχολογικών και κοινωνικών μεταβλητών. Ο Πίνακας 9 παρουσιάζει τους συντελεστές συσχέτισης αυτών των μεταβλητών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Συντελεστές συσχέτισης μεταξύ κοινωνικών και ψυχολογικών μεταβλητών

<i>Κοινωνικές μεταβλητές</i>	<i>Ψυχολογικές μεταβλητές</i>					
	<i>MEANS</i>	<i>SOCIAL</i>	<i>EXPLOIT</i>	<i>SATIS</i>	<i>3,5</i>	<i>ABILITY</i>
CHILD	-,295	,172	,133	,380	,355	,061
YRSCHOOL	,283	-,225	-,511*	-,456**	-,486**	-,445**
LEDUC	,348	,243	-,452**	-,239	-,486**	-,259
OCCUP	-,514**	,336	,316	,474**	,378	-,185
OCCFEM	-,537**	,334	,169	,490**	,480**	-,225
OCCFAT	,006	,106	-,011	-,037	,264	-,066
INCOME	,146	,210	-,318	-,476**	-,461**	-,041
ORIGIN	,352	-,423**	-,114	,242	-,129	,057
ATHENS	-,166	,177	,206	,049	-,170	-,118
AREA	,195	-,067	-,157	,271	,349	,053
AGE	,347		-,259	-,492	-,294	,059

* : p = .05

** : p < .05

Από τον Πίνακα παρατηρούμε ότι οι ψυχολογικές μεταβλητές έχουν σημαντικό συντελεστή συσχέτισης με την εκπαίδευση, το επάγγελμα και το εισόδημα, ενώ μεταβλητές που αναφέρονται στον αριθμό των παιδιών, το φύλο του ερωτώμενου, την περιοχή προέλευσης και τα χρόνια διαμονής στην Αθήνα δεν δίνουν σημαντικούς συντελεστές. Παρ' όλα αυτά, από τη στατιστική της συσχέτισης δεν διακρίνεται η δομή που ενέχεται στις συσχετίσεις αυτές. Επομένως, το επόμενο βήμα της ανάλυσης είναι η χρήση παλινδρόμησης. Ο βασικός στόχος της ανάλυσης αυτής είναι να εντοπιστούν οι κοινωνι-

κοί δείκτες που είναι αντιπροσωπευτικοί για το συγκεκριμένο δείγμα, και να εφαρμοστούν σε ένα μοντέλο παλινδρόμησης ώστε να διερευνηθεί εάν υπάρχει η δυνατότητα ερμηνείας των ψυχολογικών παραμέτρων που εξετάζουμε. Στην περίπτωση που υπάρχει αυτή η δυνατότητα, θα αποτελούσε ένα χρήσιμο εμπειρικό εργαλείο για μελέτες σχετικές με τις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια. Οι Πίνακες 10 και 11 παρουσιάζουν τους συντελεστές παλινδρόμησης (βήτα) για το συνολικό δείγμα και τις μητέρες αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Συντελεστές παλινδρόμησης μεταξύ κοινωνικών και ψυχολογικών μεταβλητών για το συνολικό δείγμα

Κοινωνικές μεταβλητές	Ψυχολογικές μεταβλητές				
	MEANS	SOCIAL	EXPLOIT	SATIS	AIMS ABILITY
Ηλικία				-,261*	
Αριθμός παιδιών	,268*			,296*	
Επίπεδο εκπαίδευσης					
Επάγγελμα πατέρα					,259*
Επάγγελμα πατρ. οικογ.					
Επάγγελμα μητέρας					
Οικογ. εισόδημα	-,391*				
Περιοχή προέλευσης					
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα	-,278*				
Περιοχή κατοικίας					
R ²	,077*	,072*	,153*	,087*	,067*

* : P < .05

Γενικά παρατηρούμε από τους Πίνακες ότι οι εξαρτημένες μεταβλητές αυτές που συνδέονται με ιδέες για την ανατροφή των παιδιών (MEANS, SOCIAL), έχουν μέτριες έως δυνατές σχέσεις με τις κοινωνικές μεταβλητές που αναφέρονται στον τόπο προέλευσης, τη διάρκεια διαμονής στην Αθήνα και το επάγγελμα της μητέρας πριν από το γάμο (δηλαδή μεταβλητές που

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Συντελεστές παλινδρόμησης μεταξύ κοινωνικών και ψυχολογικών μεταβλητών για τις μητέρες

Κοινωνικές μεταβλητές	Ψυχολογικές μεταβλητές				
	MEANS	SOCIAL	EXPLOIT	SATIS	AIMS ABILITY
Ηλικία				-,492*	
Αριθμός παιδιών					
Επίπεδο εκπαίδευσης			-,793*		-,422*
Επάγγελμα πατέρα					
Επάγγελμα πατρ. οικογ.					
Επάγγελμα μητέρας	,508*				
Οικογ. εισόδημα					-,399*
Περιοχή προέλευσης	,414*	-,436*			
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα	-,278*				
Περιοχή κατοικίας			-,570*		
R ²	,396*	,190*	,442*	,242*	,407*

* : P < .05

αναφέρονται στο ιστορικό της οικογένειας), και ακόμη την ηλικία και τον αριθμό των παιδιών (δημογραφικές μεταβλητές).

Αυτά τα αποτελέσματα είναι ενδεικτικά ενός μηχανισμού με τον οποίο διαμορφώνονται οι ιδέες των γονέων από το προηγούμενο οικογενειακό τους περιβάλλον και την υπάρχουσα δομή της οικογένειας. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι οι ενδεικτικές της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης μεταβλητές έχουν έντονη σχέση μόνο με τις ψυχολογικές εκείνες μεταβλητές που αναφέρονται στις ιδέες για την εργασία και τα μελλοντικά επαγγελματικά σχέδια.

Αυτό το αποτέλεσμα οδήγησε στην υπόθεση ότι εάν υπήρχε ένας γενικότερος δείκτης της κοινωνικοοικονομικής θέσης, ίσως το «βάρος» να ήταν διαφορετικό σε καθεμιά από τις μεταβλητές αυτές (Amato, 1986, Song και Hattie, 1984). Γι' αυτό το λόγο επιχειρήθηκε μια παραγοντική ανάλυση, για να αξιολογηθεί η συμμετοχή όλων των κοινωνικών μεταβλητών του δείγμα-

τος σε έναν γενικό παράγοντα «κοινωνικής θέσης». Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι από τις κοινωνικές μεταβλητές μόνο το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα και το επάγγελμα κάλυψαν τον μοναδικό παράγοντα της παραγοντοποίησης. Έτσι δημιουργήθηκε ένας δείκτης με τρία επίπεδα (χαμηλό-μέσο-υψηλό), που ήταν το σταθμισμένο αποτέλεσμα των τριών μεταβλητών. Ο υπολογισμός στηρίχθηκε στις τιμές median εφόσον οι μεταβλητές ήταν κατηγορικές.

Αυτός ο δείκτης εφαρμόστηκε σε παλινδρόμηση και αντικατέστησε τις μεταβλητές που τον συνθέτουν. Οι Πίνακες 12 και 13 παρουσιάζουν τα αποτελέσματα αυτών των παλινδρομήσεων για το σύνολο του δείγματος και για τις μητέρες αντίστοιχα.

Από τους Πίνακες παρατηρούμε ότι ο δείκτης της κοινωνικής θέσης ερμηνεύει μόνο τις ιδέες των γονέων για το επάγγελμά τους, επομένως δεν ενισχύει την προηγούμενη εικόνα των μεταβλητών που τον αποτελούν.

Στη συνέχεια μελετήθηκε η επιρροή των κοινωνικών μεταβλητών για κάθε κατηγορία κοινωνικής θέσης ξεχωριστά. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν εμφανίζονται στον Πίνακα 14. Στον Πίνακα αυτό παρατηρούμε ότι για τη χαμηλή κατηγορία κοινωνικής θέσης, οι ιδέες των γονέων για το ρόλο της κοινωνίας στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των παιδιών (SOCIAL), έχουν έντονη σχέση με τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια. Άλλες κοινωνικές μεταβλητές που εμφανίζονται να συσχετίζονται σημαντικά με ψυχολογικές είναι η περιοχή κατοικίας (με ιδέες για το επάγγελμα), και η διάρκεια διαμονής στην Αθήνα (με την ικανοποίηση από την εργασία). Αξίζει ακόμη να παρατηρήσουμε την κατεύθυνση αυτών των σχέσεων. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι ο τόπος και η διάρκεια διαμονής μέσα στην Περιφέρεια της Πρωτεύουσας ασκούν μια επιρροή στη διαμόρφωση των ιδεών των γονέων στις οποίες αναφερθήκαμε.

Παρόμοιοι τρόποι επιρροής διακρίνονται επίσης και στις δύο άλλες κατηγορίες κοινωνικής θέσης. Στη μεσαία κατηγορία το φύλο και η ηλικία των γονέων σχετίζονται με τις ιδέες για την εργασία τους, ενώ η διάρκεια διαμονής σχετίζεται με την αναγνώριση της ικανότητας για επαγγελματική βελτίωση (αρνητική σχέση). Στην υψηλή κατηγορία το φύλο των γονέων σχετίζεται με τις ιδέες περί επάρκειας των μέσων προς τα παιδιά, ο τόπος προέλευσης με την ικανοποίηση από την εργασία και ακόμη, η περιοχή κατοικίας με την αναγνώριση της ικανότητας για επαγγελματική βελτίωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Συντελεστές παλινδρόμησης μεταξύ ψυχολογικών και κοινωνικών μεταβλητών που περιλαμβάνουν το συντελεστή κοινωνικής θέσης (συνολικό δείγμα)

Κοινωνικές μεταβλητές	Ψυχολογικές μεταβλητές				
	MEANS	SOCIAL	EXPLOIT	SATIS	AIMS ABILITY
Ηλικία	-,175*				
Αριθμός παιδιών					
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα					
Περιοχή κατοικίας	,229*				
Κοινωνική θέση	-,223*				
R ²	,031*	,050*		,053*	

* : P < .05

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Συντελεστές παλινδρόμησης μεταξύ ψυχολογικών και κοινωνικών μεταβλητών που περιλαμβάνουν το συντελεστή κοινωνικής θέσης (μόνο μητέρες)

Κοινωνικές μεταβλητές	Ψυχολογικές μεταβλητές				
	MEANS	SOCIAL	EXPLOIT	SATIS	AIMS ABILITY
Ηλικία					
Αριθμός παιδιών	-,230*				
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα					
Περιοχή κατοικίας	,340				
Κοινωνική θέση	-,240*				
R ²	,053*	,058*		,116*	

* : P < .05

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Συντελεστές παλινδρόμησης μεταξύ κοινωνικών και ψυχολογικών μεταβλητών για κάθε επίπεδο κοινωνικής θέσης
Κοινωνική θέση I [χαμηλή]

Κοινωνικές μεταβλητές	Ψυχολογικές μεταβλητές		
	MEANS	SOCIAL EXPLOIT	SATIS AIMS ABILITY
Ηλικία			
Αριθμός παιδιών	,385*		
Περιοχή προέλευσης			
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα			-,393*
Περιοχή κατοικίας	,439*		
Φύλο των γονέων			
R ²	,148*	,193*	,154*

Κοινωνική θέση II [μεσαία]

Ηλικία	,444*		
Αριθμός παιδιών			
Περιοχή προέλευσης			
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα			-,423*
Περιοχή κατοικίας			
Φύλο των γονέων	-,594*		
R ²	,243*		,179*

Κοινωνική θέση III (υψηλή)

Ηλικία			
Αριθμός παιδιών			
Περιοχή προέλευσης			-,309*
Διάρκεια διαμονής στην Αθήνα			
Περιοχή κατοικίας			,314*
Φύλο των γονέων	-,409*		
R ²	,167*	,095*	,098*

* : P < .05

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη μελέτη αυτή έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι κοινωνικοί δείκτες που έχουν άμεση σχέση με τις ιδέες των γονέων για την κοινωνική και επαγγελματική τους κατάσταση, και το μέλλον των παιδιών τους ως προς αυτά.

Από την παρούσα διερευνητική αναλυτική διαδικασία (προ-έρευνα), καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι οι κοινωνικοί δείκτες που αναφέρονται στο επίπεδο εκπαίδευσης, το επάγγελμα και το εισόδημα δεν είναι αρκετοί για να ερμηνεύσουν το μηχανισμό διαμόρφωσης των ιδεών των γονέων όπως ορίστηκαν στην παρούσα μελέτη. Έτσι, μια διεξοδική μελέτη και ερμηνεία των ιδεών των γονέων και της επιρροής τους στα παιδιά (οικογενειακό περιβάλλον, όπως ορίστηκε στην εισαγωγή), δεν μπορεί να στηριχθεί σε αυτούς τους κοινωνικούς δείκτες μόνο. Σε αυτό το συμπέρασμα έχουν καταλήξει και άλλοι ερευνητές (π.χ.: Amato και Ochiltree, 1986, Song και Hattie, 1984).

Επιπλέον, παρατηρούμε ότι για το συγκεκριμένο δείγμα της Περιοχής της Πρωτεύουσας υπάρχει μια ιδιάζουσα έντονη επιρροή του τόπου και της διάρκειας διαμονής στις ιδέες των γονέων. Αυτή η επιρροή δεν πρέπει να περνάει απαρατήρητη στις μελέτες του λεγόμενου «οικογενειακού περιβάλλοντος» και χαρακτηρίζεται ιδιάζουσα γιατί αποτελεί φαινόμενο που δεν προκύπτει από τη διεθνή βιβλιογραφία στο συγκεκριμένο θέμα.

Η μελέτη της διαμόρφωσης ιδεών και επιπλέον της επιρροής αυτών χρειάζεται περισσότερο ποιοτική ανάλυση. Ίσως μια μελέτη στηριγμένη στη διερεύνηση του νοησιολογικού πεδίου των γονέων (Bannister και Fransella, 1986), μαζί με τη χρήση σημαντικών κοινωνικών μεταβλητών όπως προκύπτουν από την παρούσα μελέτη, να είναι πιο αποτελεσματική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Amato R. Paul και Gay Ochiltree (1986), «Family Resources and the Development of Child Competence», *Journal of Marriage and the Family*, τ. 48, Φεβρουάριος, σ. 47-56.
- Bannister Don Fay Fransella (1986), *Inquiring Man: The Psychology of Personal Constructs*, β' έκδοση, Λονδίνο, Croom Helm.
- Bernstein Basil (1971), «Class, Codes and Control», τ. 1, Λονδίνο, *Theoretical Studies towards a Sociology of Language*, Λονδίνο, Routledge & Kegan Paul.
- , (1975) «Class, Codes and Control», τ. 3, *Towards a Theory of Educational Transmissions*, Λονδίνο, Routledge & Kegan Paul.
- Blalock Hubert M. Jr. (1979), *Social Statistics*, β' έκδοση αναθεωρημένη, Τόκιο, McGraw-Hill, Kogakusha, Ltd.

- British Psychological Society (1986), «Achievement in the Primary School: Evidence to the Education, Science and Arts Committee of the House of Commons», *Bulletin of the british Psychological Society*, τ. 39, σ. 121-125.
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1984), Στατιστική της Απασχόλησης.
- Kagan Jerome (1970), «On Class Differences and Early Development» στο Denenberg, V.H. (επιμ.), *Education of the Infant and Young Child*, Λονδίνο, Academic Press, Ltd.
- Marjoribanks Kevin (1987), «Ability and Attitude Correlates of Academic Achievement: Family-Group Differences», *Journal of Educational Psychology*, τ. 79, αρ. 2, σ. 171-178.
- Oppenheim A.N. (1979), *Questionnaire Design and Attitude Measurement*, Λονδίνο, Heinemann.
- Song In-Sub και John Hattie (1984), «Home Environment, Self-Concept, and Academic Achievement: A Causal Modeling Approach», *Journal of Educational Psychology*, τ. 76, αρ. 6, σ. 1269-1281.
- Walberg H.J. και K. Marjoribanks (1976), «Family Environment and Cognitive Development: Twelve Analytic Models», *Review of Educational Research*, τ. 46, σ. 527-551.